

УДК 821.111:82-2

ІВАННА ДМИТРІЄВА

м. Житомир

ivano4k@ukr.net

П'ЄСА-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ СЕМЮЕЛЯ БЕККЕТА «КВАДРАТ»)

У статті розглянуто жанрові механізми, якими послуговується Семюель Беккет при створенні драматургічних текстів, зокрема п'єси «Квадрат». Предметом статті постає утворення нової жанрової контамінації у творчості ірландського драматурга завдяки внесенню в структуру п'єси концепцій математичної естетики. Стаття являє собою теоретико-літературний аналіз, реалізований з метою визначити самотність та унікальність утілення творчої особистості драматурга в утворенні авторських жанрів.

Ключові слова: театр абсурду, пантоміма, математична естетика, код.

Творчість Семюеля Беккета завжди розглядалася в контексті таких концептів, як «абсурд», «персонажі-маріонетки», «мовчання». Відомо, що один з найяскравіших представників театру абсурду все частіше схилився у своїх п'єсах до реконструкції звичайного формату драматургічного твору, що призвело до утворення антилінійного розвитку сюжету або ж його зникнення, парадоксальних ситуацій, героїв, які ніби рухаються за вдаваною і давно окресленою лінією, зникнення звичайного діалогу, а ліпше – заміни його клішованими фразами, постійним мовчанням та редукцією діалогів і мовлення в цілому. Особливо яскраво зникнення мови проявляється у драматурга в телеп'єсах, однією з яких є «Квадрат».

Ця робота є абсолютно антивербальною і постає альтернативою мовному втіленню сюжету. Персонажі «Квадрату» не говорять ні слова, вся дія полягає в рухах та ходьбі в межах умовного квадрату, які нагадують рух маріонеток по визначеній осі, з якої вони ніколи не зійдуть. С. Беккет упродовж своєї творчості все частіше надає перевагу схематичності та математичній чіткості. Таке відхилення у бік антимовності закликає до переосмислення традиційного формату жанру драми в творчості драматурга.

Дослідженнями нових міжродових та позалітературних явищ у творчості С. Беккета так чи інакше займалися Г. Блум, Д. Батлер, С. Контраський. Особливості втілення математичної естетики в п'єсі «Квадрат» були означені П. Войцицьким і Б. Стивенсом із

позицій геометрії та математичних кодів. Однак, на цьому ґрунтовні дослідження тяжіння творчості драматурга до математики закінчуються. Посилання на математику в працях інших авторів носить фрагментарний і малорозроблений характер, а дослідження зв'язку математичних моделей з жанровою структурою п'єс ще не проводилися.

Таким чином, нашою метою полягає висвітлення особливостей утворення нових авторських жанрів у драматургії Семюеля Беккета на прикладі п'єси «Квадрат», а саме включення в структуру п'єси математичних моделей, які змінюють жанрову структуру твору.

У п'єсі «Квадрат» налічується чотири дійових особи, вік, стать, яких автор не вказує. Персонажі відрізняються один від одного кольором мантиї, яку вони носять. Так, перший гравець має білий колір, відповідно наступні три – жовтий, блакитний і червоний. Окрім того, для кожного з них визначений певний музичний супровід, який звучить під час того, як вони рухаються на сцені. Кожен із персонажів періодично входить у квадрат, рухаючись по визначеній траєкторії, таким же чином і покидає його, потім знову з'являючись і продовжуючи рух. Гравці рухаються механічно, відтворюючи загаданий шлях і крокуючи в гармонійному, чітко відточеному ритмі, не заважаючи один одному. Єдиною перешкодою на їх шляху постає центр квадрату, який вони ніколи не проходять, а завжди обминають рішучим кроком у бік, ніби боячись зіткнутися з іншим гравцем у центрі, або ж остерігаючись самого центру.

Ось таким чином виглядає проекція квадрату, запропонована Беккетом, за ним драматург указує, яку траєкторію повинен тримати кожен персонаж, слідує за точками відліку, де кут кожного квадрату названий буквою (A, B, C, D), а центр позначений буквою E:

«Площина: квадрат. Довжина сторони: 6 кроків.

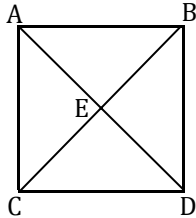


Рис. 1

Напрямок 1: AC, CB, BA, AD, DB, BC, CD, DA» [2, 451].

Перший гравець з'являється в точці A, завершує свій напрямок, потім до нього приєднується третій. Завершивши визначений маршрут, до них приєднується четвертий персонаж. Разом утрюх вони завершують свої маршрути, поки на сцену не вийде другий персонаж. Вони вчотирьох прямують по власній визначеній траєкторії, поки перший і другий не покидають сцену, у цей час третій і четвертий продовжують і завершують маршрути. Після цього третій персонаж виходить, а другий і четвертий гравці продовжують рухатися, поки квадрат не залишає четвертий. Потім закінчується перший епізод. Другий гравець продовжує, відкриваючи 2 епізод, завершує свій напрямок і до нього приєднується перший. «І т. ін. Нескінченний рух»¹ [2, 451].

Як бачимо, ця п'єса уніфікує в собі геометричну та математичну форми. «Квадрат» сам по собі являє геометричну фігуру, по векторах якої рухаються персонажі. Однак траєкторія руху та її черговість визначені за арифметичною схемою, яку в таблиці подає сам драматург.

Така сконцентрованість Беккета на чіткості і монотонності ставила його під удар літературної критики, яка почасти називала персонажів його творів маріонетками. Більш того, деперсоналізація дійових осіб особливо проявилася в пізніх п'єсах. Тим більше, «звинувачення, що Беккет використовує акторів як засоби або інструменти були мимоволі підтримані і його найбільш затятими прихильниками»² [6, 48]. Біллі Вайтлоу, одна з учасників інсценізації «Квадрату», наступним чином описує свою акторську гру під керівництвом Беккета: «Я повністю віддаюся у його руки, я можу бути тубою фарби чи музичним інструментом чи будь-чим. Я не сперечатимуся. Я не сперечатимуся, тому що я повністю йому довіряю, і я поважаю його прямоту та мистецьке бачення. Тому я роблю те, що мені кажуть»³ [6, 48]. Гарольд Блум зазначить, що з плином часу п'єси Беккета стають меншими за обсягом із домінуючою образністю: «Значення слів у них усе більше руйнується, поки не зникає зовсім. Деякі з останніх телеп'єс Беккета цілком візуальні з мінімальним набором слів, або взагалі без них»⁴ [3, 20]. Концепція «Квадрату» повністю позбавлена мовного обрамлення. Персонажі п'єси виконують певну чітку, хореографічну схему, таким чином вони «ніби діють усередині комп'ютерної програми, машини, яка створила визначений шлях для їхніх тіл»⁵ [5, 139].

Аналіз даної п'єси в контексті драматичного мистецтва змушує визнати абсолютну руйнацію традиційних настанов побудови класичного драматичного тексту. Діалоги між персонажами не ведуться, стать неважлива, окрім того, персонажів бажано підібрати якомога більш схожих один на одного. У такому випадку все, що залишається для нашого споглядання, – це чотири фігури, квадрат та порожній центр, якого уникають, і постійний рух людських тіл за давно визначеною схемою.

¹ «Etc. Unbroken movement».

² «Accusations that Beckett uses his performers like tools or instruments have been unwittingly confirmed by his most ardent supporters».

³ «I place myself totally at his disposal, and I can be a tube of paint or a musical instrument or whatever. I won't argue, I won't argue, because I trust him totally, and have absolute respect for his integrity and artistic vision. So really I just do as I'm told».

⁴ «...the role of words in them is being more and more undermined, until, in the end, it ceases altogether. Some of Beckett's later television pieces are purely visual, with a minimum of words, or none at all».

⁵ «...seem to act as within a computer program, a machine that has created definite paths for their bodies».

Піотр Войцицький вводить поняття «математичної естетики», до якої тяжіє творчість Беккета пізнього періоду, одним із прикладів якої є п'єса «Квадрат». Він порівнює рух персонажів по заданій схемі чотирьох векторів, кожен з яких починає рух із різних точок. Якщо прослідкувати рух кожного з гравців, то він буде виглядати наступним чином. Для прикладу візьмемо гравця 1 із траєкторією руху: AC, CB, BA, AD, DB, BC, CD, DA:

Як бачимо, сюжет ґрунтується лише на тому, що «вся послідовність дії п'єси складається з повторюваних двох векторних рухів, один уздовж сторони квадрату, а інший – по діагоналі»⁶ [7, 140]. Кожен з учасників завершує рух по вектору, потім розвертається на 90 градусів, продовжуючи такий же рух по іншому вектору. Таким чином, маємо п'єсу, в якій заздалегідь сформована лінія дії, відхід від якої може спровокувати провал самої задумки автора. П'єса являє собою своєрідну схему, в якій «усі шляхи, кроки й дії персонажів були прописані за допомогою математичної структури»⁷ [7, 140].

Ессе Берта Стивенса, професора математики і статистики «Purgatorial Calculus: Beckett's mathematics in Quad» пропонує надзвичайно вражаючий аналіз цієї п'єси Беккета в контексті так званого математичного коду Грея, що становить систему числення і кодування інформації. Пропонуючи різноманітні схеми та діаграми, вчений доходить висновку, що персонажі п'єси рухаються квадратом, покидають і повертаються на сцену за

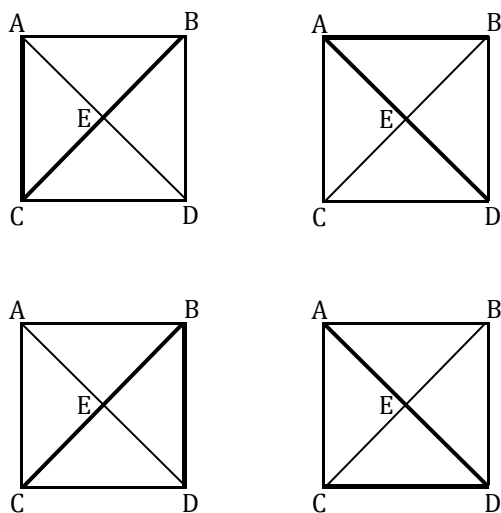


Рис. 2

принципом математичної системи числення. Так, персонажі п'єси рухаються в межах квадрату, кожна сцена п'єси починається з різної кількості дійових осіб і під час розвитку дії, а саме в зміні сцен з квадрату виходив або повертався рівно один персонаж. Така комбінація відповідає двійковій системі шифрування інформації коду Грея. При побудові такої комбінації змінюється лише один елемент у системі, що призводить до появи унікального набору чисел, які не повторюються в наступному і попередньому етапах. Аналізуючи систему, за якою рухаються персонажі, Стивенс виводить об'єднаний код Грея-Беккета, за яким здійснюється рух персонажів «Квадрату». Брет Стивенс, аналізуючи п'єсу, відзначає, що «математика в «Квадраті» не являє собою односпрямованого застосування математики в літературі, але є взаємним доповненням між математикою і літературою»⁸ [1, 164]. Таке доповнення п'єси математичними формулами та кодами шифрування й формує міждисциплінарне жанрове утворення, яке об'єднує в собі літературні стратегії та системи математичного числення. Все, що залишається нам споглядати в п'єсі, – це «абсолютне число, чи фікцію, свого роду теорему, в якій повністю концептуальне розташування форм та рухів наноситься на гіпотетичний простір»⁹ [5, 60].

З таких позицій зазначимо, що ірландський драматург намагався знайти нові шляхи передачі значень і уникнути звичайного використання мови. Таким чином він намагався віднайти інше семіотичне поле, окрім лінгвістичного. Саме математика пропонує ті знаки, які вже готові для використання і є достатньо логічними та багатофункціональними, адже «значна кількість авторів стверджують, що використання Беккетом математики є частковою спробою замінити слова, до яких втрачена довіра, альтернативними способами експресії»¹⁰ [1, 178]. Таке зведення мови до нуля змусило драматурга відшукувати нові шляхи вираження значень, одним із таких джерел постала математика, а використання математичних методів у межах драматургічного мистецтва призвело до утворення нової жанрової контамінації – п'єси - математичної моделі.

Список використаних джерел

1. A companion to Samuel Beckett / ed. by S. E. Kontarski. — West Sussex : Blackwell, 2010. — 440 p.
2. Beckett S. The complete dramatic works / S. Beckett. — London : Faber and Faber, 2006. — 476 p.
3. Bloom's modern critical views on Samuel Beckett / H. Bloom. — New York : Infobase Publishing, 2011. — 166 p.
4. Borderless Beckett / Beckett sans frontières (Samuel Beckett Today / Aujourd'hui) // ed. by M. Okamura. — New York : Rodopi, 2008. — 468 p.
5. Dowd G. Abstract machines. Samuel Beckett and philosophy after Deleuze and Guattari | G. Dowd. — Amsterdam : Rodopi, 2007. — 319 p.
6. Samuel Beckett's Quad: pacing to Byzantium // Journal of Dramatic Theory and Criticism 15, 2000. — 43—60 p.
7. Woycicki P. «Mathematical Aesthetic» as a Strategy for Performance: A Vector Analysis of Samuel Beckett's Quad / P. Woycicki // The Journal of Beckett Studies. — 2012. — Vol 21, No. 2. — P. 135—156.

IVANNA DMYTRIIEVA
Zhytomyr

A PLAY-MATHEMATICAL MODEL AND ITS PECULIARITIES (ON THE BASIS OF SAMUEL BECKETT'S PLAY «QUAD»)

The article examines the genre mechanisms, which are used by Samuel Beckett in production of dramatic texts, including the play «Quad». The subject of the article raises the problem of a new genre formation in the works of Irish playwright, due to the inclusion in the structure of the play the concepts of mathematical aesthetics. The article is a theoretical and literary analysis, implemented to determine dramatist creative personality's identity and uniqueness in the context of authorial genres formation.

Key words: theatre of absurd, pantomime, mathematical aesthetics, code.

ИВАННА ДМИТРИЕВА
г. Житомир

ПЬЕСА - МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПЬЕСЫ СЭМЮЭЛЯ БЕККЕТА «КВАДРАТ»)

В статье рассмотрены жанровые механизмы, используемые Сэмюэлем Беккетом при создании драматургических текстов, в частности пьесы «Квадрат». Предметом статьи является образование новой жанровой контаминации в творчестве ирландского драматурга благодаря внесению в структуру пьесы концепций математической эстетики. Статья представляет собой теоретико-литературный анализ, реализованный с целью определить самобытность и уникальность воплощения творческой личности драматурга в образовании авторских жанров.

Ключевые слова: театр абсурда, пантомима, математическая эстетика, код.

Стаття надійшла до редколегії 02.04.2016

УДК 821.161. 2-1.09:316.423.3(477)

ОКСАНА ЄРЕМЕНКО, ГАННА ГАВРИЛЬЧЕНКО

м. Суми
yerenenko_or@i.ua

БУНТІВНА МУЗА ПОЕЗІЇ ЄВРОМАЙДАНУ

У статті досліджено вияв поетичного феномену поезії Євромайдану, розкрито унікальні риси революційного письма поетів-аматорів. Лірику Революції гідності умовно розподілено три тематичні групи: вірші, присвячені Небесній сотні; поезії батькам загиблих; антипрезидентські вірші.

Ключові слова: Євромайдан, Революція гідності, революційна поезія, майданівська поезія.

Євромайдан – феноменальний факт в історії України, суголосний зі славетною трьохсотлітньою епохою козаччини та добою ОУН-УПА. Відбулася переоцінка цінностей, переорієнтація, перезапуск українського напівспля-

чого режиму «недонаціональності», що мотивовано відобразилося в мистецькому ключі. Поезія Євромайдану є актуальною і маловивченою, адже створювалася безпосередньо на барикадах революції, в ній закодований феномен